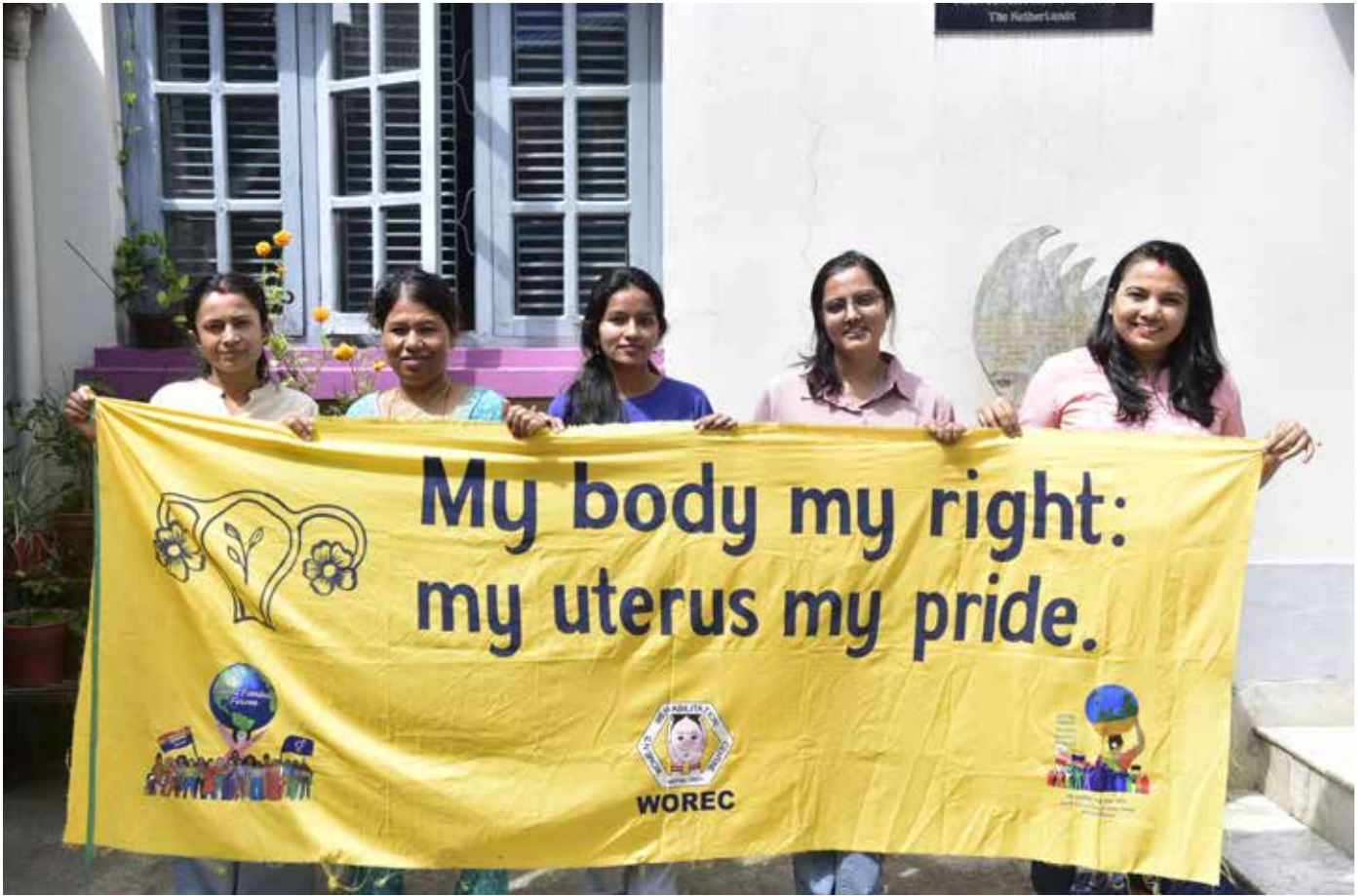

न्यायको लागि यौन तथा प्रजनन् अधिकार (SERIJ)

परिचय

व्यक्तिको स्वतन्त्र निर्णय, पहिचान र सम्मानको सुनिश्चितता स्वस्थ जीवनको अनिवार्य सर्त हो। यौन तथा प्रजनन् अधिकार व्यक्तिको मानव अधिकार हो। नेपालको संविधानमा यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकारलाई मौलिक हकको रूपमा राखिएको छ। त्यसैगरी अन्तर्राष्ट्रिय कानूनको साथै नेपालको राष्ट्रिय कानून र नीतिले पनि यी अन्तर्गतका अधिकारहरूलाई मानव अधिकारको रूपमा मान्यता दिएको छ। कुनैपनि व्यक्तिले पूर्ण यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकार प्राप्तिका लागि जीवनमा सबै प्रकारको विभेदबाट मुक्त भई आफ्नो शरीरका सम्बन्धमा स्व: निर्णय गर्न सक्ने अवस्था हुन पर्दछ। तर हाम्रो समाजमा त्यस्तो छैन। महिलाहरू विभेदीत छन्। समाजमा रहेका विभेदपूर्ण मूल्य मान्यताहरूले महिलालाई दोस्रो दर्जाको नागरिकको रूपमा राख्ने एवं निरन्तरता दिने काम गरिरहेका छन्। सामाजिक लैङ्गिक विभेदको आधारमा महिलाहरू शारीरिक, मानसिक, सामाजिक, यौनिक तथा आर्थिक रूपले विभिन्न किसिमका हिंसा, लाञ्छना र पीडा सहन बाध्य छन्। यसले उनीहरूको यौनिकता, यौन व्यवहारमा प्रभाव पारेको छ। यौन र यौनिकता सम्बन्धी लिइने निर्णयहरू प्रभावित भएका छन्, उनीहरूमाथि विभिन्न खालका यौन हिंसाहरू भएका छन् र स्वास्थ्यमा बहुपक्षीय असर परेको छ।

*समाजमा रहेका
विभेदपूर्ण मूल्य मान्यताहरूले
महिलालाई दोस्रो दर्जाको
नागरिकको रूपमा
राख्ने एवं निरन्तरता दिने
काम गरिरहेका छन्।
सामाजिक लैङ्गिक
विभेदको आधारमा महिलाहरू
शारीरिक, मानसिक,
सामाजिक, यौनिक तथा
आर्थिक रूपले विभिन्न
किसिमका हिंसा, लाञ्छना र
पीडा सहन बाध्य छन्।*

राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय प्रावधानहरू

मानव अधिकार सम्बन्धि विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय दस्तावेजहरूले यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकारलाई मानव अधिकारको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ। यो विश्वव्यापकता, अन्तर्निर्भरता, अहरणीयता र अविभेदताको सिद्धान्तमा आधारित छ। सन् १९४८ मा संयुक्त राष्ट्र संघको महासभाले आत्मसात गर्दै जारी गरेको मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्रमा उल्लेखित हक, महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि (१९७९) को धारा १२ ले सुनिश्चित गरेको स्वास्थ्य क्षेत्रमा महिलामाथि हुने भेदभाव विरुद्धको अधिकार, सन् १९६६ को सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक अधिकारको अनुबन्धन को धारा १२ ले व्यवस्था गरेको स्वास्थ्य अधिकार जस्ता मानव अधिकारका दस्तावेजहरूले प्रदान गरेका अधिकारहरू व्यक्तिको यौन तथा प्रजनन अधिकारको सुनिश्चितताको आधार हो।

प्रजनन स्वास्थ्यको विस्तृत परिभाषा जनसंख्या तथा विकास सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय सम्मेलनको कार्ययोजना (ICPD) मा गरिएको छ। यो दस्तावेजलाई नेपाल समेत १८६ राष्ट्रहरूले सन् १९९४ मा पारित गरेको थियो। जस अनुसार प्रजनन स्वास्थ्य भन्नाले शारीरिक, मानसिक तथा सामाजिक रूपमा पूर्ण स्वास्थ्यको स्थिति, दम्पति र व्यक्तिले आफ्नो सन्तानहरूको संख्या, जन्मान्तरको सम्बन्धमा स्वतन्त्र र जिम्मेवारीपूर्वक निर्णय गर्ने अधिकार र मानिसले सन्तोषजनक यौन जीवन प्राप्त गर्न सक्षम हुनु र त्यसका लागि बिना भेदभाव निर्णय गर्न स्वतन्त्र हुनुलाई जनाउँछ। साथै यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यको सवालको रूपमा बाँझोपनका मुद्दालाई समावेश गरिएता पनि यसको रोकथाम तथा उचित उपचारलाई प्रजनन स्वास्थ्यसंग सम्बन्धित चुनौती तथा गम्भीर जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा बिरलै लिएको पाइन्छ। प्रजनन स्वास्थ्यलाई नेपालको सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार

ऐन, २०७५ ले “प्रजनन पद्धति, प्रक्रिया र कार्यसंग सम्बन्धित शारीरिक, मानसिक तथा सामाजिक स्वास्थ्यको स्थितिलाई सम्झनु पर्दछ” भनी परिभाषित गरेको छ। CEDAW समितिले सन् २०१८ मा नेपाललाई दलित, आदिवासी, जनजाती महिला, अपाङ्गता भएका महिला, समलिंगी महिला, द्विलिङ्गी, पारलिङ्गी महिला तथा अन्तरलिङ्गी व्यक्ति, यौन कार्यमा संलग्न महिला र दुर्गम क्षेत्रका महिलाहरू विरुद्ध स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरूद्वारा भेदभाव अन्त्य गर्न सुझाव दिएको छ। साथै महिला र बालिकाहरूको उच्च गुणस्तरीय

परिभाषा

प्रजनन स्वास्थ्य भन्नाले प्रजनन पद्धति, प्रक्रिया र कार्यसंग सम्बन्धित शारीरिक कमजोरी तथा रोगहरूको संक्रमण हुने स्थितिलाई मात्र नजनाएर शारीरिक, मानसिक तथा सामाजिक रूपमा पूर्ण स्वास्थ्यको स्थितिलाई समेत जनाउँदछ। प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार भित्र दम्पति र व्यक्तिले आफ्नो सन्तानहरूको संख्या, जन्मान्तरको सम्बन्धमा स्वतन्त्र र जिम्मेवारीपूर्वक निर्णय गर्ने अधिकार राख्दछन्। त्यसैगरी प्रजनन स्वास्थ्य अन्तर्गत मानिसले सन्तोषजनक यौन जीवन प्राप्त गर्न सक्षम हुनु र त्यसका लागि बिना भेदभाव निर्णय गर्ने स्वतन्त्रता हुनु जनाउँछ। - ICPD 1994

र उमेर सुहाउँदो यौनजन्य र प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा पहुँच सुनिश्चित गर्न उपायहरू सुदृढ गर्न र पर्याप्त स्रोत वितरण गर्न समेत सुझाव दिएको छ। त्यसैगरी संविधानको धारा ३८, सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐन २०७५ को कार्यान्वयन र दिगो विकास लक्ष्य ३ र ५ हासिल गर्ने प्रतिवद्धताबाट नेपाल सरकार सबैको यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र अधिकार र छनौटको अनुभूति गराउन संवेदनशील छ, भन्ने प्रमाणित हुन्छ।

अवस्था विश्लेषण

यौन मानिसको आधारभूत आवश्यकता हो। यो प्राकृतिक प्रकृया हो। आफ्नो यौन चाहना, भुकाव र आवश्यकतालाई पहिचान, महसुस र सोहि अनुसार उपभोग गर्न पाउनु भनेको आफ्नो शरीरलाई चिन्न सक्ने हुनु हो। तर अधिकांश समाजमा, यौन र यौनीकता महिलाको लागि एक वर्जित विषय बनेको छ। महिलाको यौनीकता र यौन अधिकार माथिको नियन्त्रण पितृसत्ताको एक महत्वपूर्ण विशेषता हो। यौनको बारेमा खुलेर कुरा गर्न, यौन भुकाव र आकर्षण बारे बुझ्न र महसुस गर्न सामाजिक नियमहरूले दिदैन। त्यसो गरेमा संस्कृति विरोधी हुने र सामाजिक सम्बन्धमा खलल पुऱ्याउने आरोप लाग्दछ।

महिला तथा किशोरीको यौन अधिकार हननका कारण यौन हिंसा र बालविवाहका घटना बढेको छ। विश्व स्वास्थ्य संगठनले गरेको आंकलनमा विश्वमा हरेक ३ मध्ये १ जना महिलाले आफ्नो जिवन कालमा हिंसा भोग्ने गरेको देखाएको छ। नेपालमा महिलामाथि भएका हिंसाको अवस्थालाई हेर्दा नेपाल प्रहरीमा आर्थिक वर्ष २०७९/०८० मा २०,७५३ जना महिला तथा बालिकामाथि हिंसा भएका घटना सम्बन्धी उजुरी परेको देखिन्छ। यो तथ्याङ्कले दैनिक औसत ७ जना महिला तथा बालिकामाथि बलात्कार हुने गरेको देखाउँछ। ओरेकमा आर्थिक वर्ष २०७९/०८० मा १३३ वटा बलात्कार, ११ वटा सामूहिक बलात्कार, २७ वटा बलात्कार प्रयास र १६ वटा वैवाहिक बलात्कारको घटनाका तथ्याङ्क सङ्कलन भएको छ। सङ्कलित

बाल बच्चा नभएपछि त रुनै पर्छ। पुरुषलाई भन्न सक्दैनन् महिलालाई त हो नि भन्ने, हेप्ने:पृत्तिसत्ता सोच र मन्यता त यही छ, जे मुखमा आउछ भनिहाल्छन्...। बुढाले पनि अब अर्को विहे गर्ने, गाउँछिमेकीले नराम्रो भन्ने बाँभो भन्ने, बस्नै मुस्कल गर्दिन्छन्, पुरै परिवारनै अपसब्ध प्रयोग गर्छन्, र बस्न नि गारो हुन्छ, उहाको विहे भएको ३ वर्ष भयो, नानी भाको छैन र गाउ छिमेकको मान्छेले नानी हुँदैन भनिरन्छन्। FGD Morang

तथ्याङ्क अनुसार महिलाहरूमाथि सामाजिक रूपमा भएका हिंसामा बढी मात्रामा २९ प्रतिशत (६९ जना) बालिकाहरूको विवाह कम उमेरमा भएको पाइएको छ। वर्ल्ड बैंकको एक तथ्याङ्क अनुसार नेपालमा प्रत्येक १००० जना किशोरीहरूमा ६३ जनाले १५ देखि १९ वर्षको उमेरभित्र बच्चा जन्माउँछन्। ओरेकको सुरक्षावासमा जुलाई देखि डिसेम्बर २०२२ मा आएका हिंसा प्रभावितहरू मध्ये २० वटा केश (घटना) बाल गर्भावस्थाको थियो। सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐनले २८ हप्ता भन्दा माथिको गर्भपतन गर्न नपाइने व्यवस्था गरेको छ। मुलुकी ऐन र मुलुकी अपराध संहितामा गरिएको गर्भपतन नगराएमा गर्भवती महिलाको ज्यानमा खतरा पुग्न सक्ने वा निजको शारीरिक वा मानसिक स्वास्थ्य खराब हुन सक्ने वा विकलाङ्ग बच्चा जन्मन सक्ने अवस्थामा कुनै पनि समयमा गर्भपतन गर्न अनुमति दिने प्रावधानको विपरित यस ऐनले यी अवस्थाहरू पनि २८ हप्तासम्म मात्र गर्भपतन गर्न अनुमति दिएको छ। जसले गर्दा धेरै महिला तथा किशोरीहरू अनिच्छित बच्चा जन्माउन बाध्य छन् र आफ्नो शरीरको निर्णय स्वयंले गर्नबाट बञ्चित पनि। साथै ओरेकद्वारा संचालित महिला स्वास्थ्य परामर्श केन्द्रबाट सेवा

मलाई पिडकले ललाई फर्काई गर्न थाल्यो। म तिमीलाई राम्रो लाग्छ, मैले त तिमीलाई माया गर्छु भन्ने गर्न थाल्यो। यसै क्रममा मलाई म तिमीलाई विवाह गर्छु भनी म जान्न भन्दा जर्वरजस्ती लग्यो। विवाह पनि गरेन, म सगँ शारीरिक सम्बन्ध राखी आफ्नै घरमा ४ महिना सम्म राख्यो। म अहिले १४ हप्ताको गर्भवती छु र मामाको घरमा बस्दै आएको छु। पिडक भने अर्को केटी लिएर भारत तर्फ भाग्यो। म अन्यायमा परेको छु। सामाजिक तिरस्कार भेल्लु परेको छ। - एक किशोरीको भोगाई

(२००९) लिने महिलाहरूमा उदयपुरका ८,७२३ महिलाहरूमध्ये ११५ (१.३१%), सिराहा १,२५९ महिलाहरूमध्ये १८ (१.४२%), र दांग १,२८८ महिलाहरूमध्ये १५ (१.६६%), मा बाँभोपन देखिएको थियो। सन् २०२१ मा ओरेकले निःसन्तानपना भएका महिलाहरूमा गरेको एक अनुसन्धानमा पनि लगभग सबैजसो महिलाहरूले कुनै न कुनै प्रकारले विभेद तथा अपमान सामना गरेको तथ्यांक बाहिर आएको थियो। अधिकांसले श्रीमान्बाट सम्बन्ध विच्छेदको माग गर्ने डर समेत रहेको र समाजमा पनि “बाजी” “अपुतली” जस्ता अपमानजनक शब्दहरू प्रयोग गर्ने गरेको पाइएको थियो। साथै निःसन्तानपना समस्या उपचार सेवा सम्बन्धि जानकारी नहुनु, सेवा उपलब्ध नहुनु र आर्थिक अभाव जस्ता समस्याहरूले अवरोध पुर्याएको पाइएको थियो। यद्यपि महिलाहरूको बाँभोपन/निःसन्तानपनको उपचार, श्रोतमाथि पहुँच हुन सकेको छैन। साथै व्यक्ति/दम्पतिको अभिभावक बन्ने चाहनालाई स्वःनिर्णय गर्ने अधिकार छैन।

अन्नपूर्ण राणा विरुद्ध गोरख सम्शेर ज.व.रा

कुनै पनि महिलाको योनी तथा पाठेघरको जाँचबाट सो महिला विवाहित नै हुन् भनी ठोकुवा गर्न मिल्ने पनि होइन। कुमारीत्व (Virginity) कायम रहेको नदेखिनु तथा विवाहित देखिनु दुई अलग अलग अवस्था हो। कानूनी दृष्टिबाट पनि त्यही हो। कुमारीत्व भंग भएको हुँदा विवाहित नै हो भनी अनुमान गर्न कुनै पुरुषसँग (Sex) रहन सक्छ। - ने.का.प. २०५५

महिलाहरूलाई आफ्नो प्रजनन अंगको कार्य, सुरक्षित यौन सम्बन्ध र यौन आनन्द, परिवार नियोजनको साधन, बाँभोपनबाट बचाव तथा उपचार बारे सहि सूचना र ज्ञान नहुँदा आफ्नै शरीर र अधिकार बारे उनीहरू जानकार छैनन्। शारीरिक र मानसिक असर, अनिश्चित गर्भ, पाठेघर खस्ने,

विभिन्न यौन रोगहरु संक्रमण, विवाहका लागि सामाजिक दबाव, जबरजस्ती गर्भपतन, इच्छा अनुसारको गर्भपतनबाट बञ्चित, बाँझोपन/निःसन्तानपनले गर्दा महिलामा देखिने शारिरिक, मानसिक तथा सामाजिक समस्या जस्ता परिणामहरु महिलाले

यौन अधिकार हननुका कारण भोगनुपरेको छ। त्यसमा पनि पारलैङ्गिक महिलाहरुले आफ्नो लैङ्गिक पहिचानको आधारमा हिंसा र अपहेलना खेप्नु परेको छ।

हाम्रो कार्यशैली

विवाह र यौन फरक विषय हो। यौन प्राकृतिक आवश्यकता हो र विवाह सामाजिक सम्बन्ध/संस्था हो, यी दुई एक अर्कामा फरक छन् भन्ने बुझाई अधिकारमुखी दृष्टिकोणबाट आम रुपमा स्थापीत हुनु आवश्यक छ। विवाह बिना यौन सम्बन्ध राख्नु हुदैन भन्ने सामाजिक मान्यताले गर्दा महिला तथा किशोरीहरु जबरजस्ती विवाह गर्न बाध्य छन्। स्वस्थ, सुरक्षित र स्वतन्त्र यौन जीवन स्वास्थ्यको एक अभिन्न अंग हो। समाजमा व्याप्त असमान शक्ति सम्बन्ध तथा लैङ्गिक विभेदले व्यक्तिको यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकारको हनन् भएको छ। समाजमा महिला र पुरुषको यौनीकताका सम्बन्धमा रहेको दोहोरो मापदण्डले दुवैलाई प्रभावित गरेको छ। नेपाल जस्तै संसारका धेरै भू-भागहरुमा बच्चा जन्माउने कार्य महिला मात्रै जिम्मेवार छन् भन्ने धारणा रहेको छ। महिलालाई हिंसा खप्न बाध्य बनाएको छ भने पुरुषलाई अपराधी बन्न। यसमा परिवर्तन जरुरी छ। यो परिवर्तनका लागि सबैको स्वतन्त्र र जवाफदेहीपूर्ण यौन सम्बन्धलाई सुनिश्चित हुन सक्ने वातावरण निर्माण हुनुपर्दछ। समाजमा महिलाहरु दोस्रो दर्जामा राखिएका छन्। उनीहरुको शरीरमाथिको नियन्त्रण आफ्नो नभएको स्थिति छ। उनीहरुको यौनिकता नियन्त्रित छ। त्यसैले यौन तथा प्रजनन् अधिकारको सुनिश्चित हुन सक्ने वातावरण निर्माणका लागि महिलालाई हेर्ने विभेदकारी दृष्टिकोणमा परिवर्तन हुन जरुरी छ। अहिलेसम्म स्थापित मान्यताहरु जस्तै महिलालाई यौन साधनको रुपमा बुझ्ने र यौनिकतालाई नियन्त्रण गर्ने नीति, सोंच र व्यवहारमा रुपान्तरण हुनुपर्छ। यस्तो खालको रुपान्तरण सहज हुदैन। त्यसैले, यसमा विभिन्न संघ संस्था र व्यक्तिहरुको सहकार्य आवश्यक हुन्छ। त्यसको सहकार्यका लागि समुदाय तहमा जनचेतना फैलाउनु, र सामाजिक रुपान्तरणको अभियान चलाउनु पर्दछ। यसका लागि तथ्यमा आधारित सूचनाहरु सहयोगी हुन्छन्। उदाहरणका लागि तलका चित्रलाई हेर्न सकिन्छ।

यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकारको हनन् हुँदा महिला तथा किशोरीहरुले निम्न परिणाम भोगनुपरेको छ :

हाम्रो कार्यशैली

यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्यका सवाल, यौन हिंसा र बालविवाहलाई यौन अधिकार हनन्को परिणामको रूपमा बुझी यसको जरो कारण पत्ता लगाई न्यायका लागि सचेतना र पैरवी गर्ने

न्यायका लागि यौन अधिकार बारे खुलेर बहस सिर्जना गर्ने (SERIJ)

पुर्नवितरण नीतिको अवलम्बन : ऐतिहासिक विभेदको आधारमा महिलाको यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्यमा लगानी बढाउन दवाव दिने

सुरक्षित यौन अधिकार : सबै प्रकारको हिंसा विरुद्धको अधिकारलाई अवधारणागत रूपमा स्थापीत गर्ने

दिर्घकालीन र एकीकृत महिला स्वास्थ्य कार्यक्रमहरूका लागि पहल र र यस किसिमका कार्यक्रम लागू गर्ने

न्यायका लागि यौन अधिकार स्थापनाका लागि अभियान सञ्चालन गर्ने

समाजमा समानताको लागि सामाजिक रुपान्तरणको अभियान चलाउने

नेपाल सरकारको स्वास्थ्य नीति तथा कार्यक्रममा कम आर्थिक हैसियतका व्यक्ति/दम्पतिले पनि चिकित्सकीय सेवा, कृत्रिम गर्भधारण सेवाहरू जसमा प्रविधिहरू, सरोगेसी, र प्रजनन् क्षमता संरक्षण लगायतका सेवाहरू उपभोग गर्न सहजता ल्याई महिलाको स्वास्थ्य प्रतिको हक र विभेद बिना पाउने हकलाई सुनिश्चित गर्दै बाँझोपन/न्यून प्रजनन् क्षमताको समस्या महिलाको मात्रै होइन भन्ने वातावरण बनाउने

यौन तथा प्रजनन् अधिकारको क्षेत्रमा पैरवी गर्नका लागि उपलब्ध अन्तराष्ट्रिय प्रावधानहरू:

अन्तराष्ट्रिय प्रावधान र सिफारिसहरू	
मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र १९४८ को धारा २५ (२)	आमा र शिशुहरूलाई विशेष स्याहार र सहायता पाउने अधिकार छ । विवाह भई वा नभई जन्मेका सम्पूर्ण बालबालिकाहरूले समान सामाजिक संरक्षण पाउनेछन् ।
महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी महासन्धि १९७९ को धारा १२ (१)	पक्ष राष्ट्रहरूले पुरुष र महिलाको समानताको आधारमा परिवार नियोजनसँग सम्बन्धित सेवाहरू लगायत स्वास्थ्य स्याहार सेवाहरूमा पहुँच सुनिश्चित गर्न स्वास्थ्य सेवाको क्षेत्रमा महिला विरुद्धको भेदभाव उन्मूलन गर्न सम्पूर्ण उपयुक्त उपायहरू अवलम्बन गर्नेछन् ।
आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय प्रतिज्ञा पत्र १९६६ को धारा १२ (१)	पक्ष राष्ट्रहरू प्रत्येक व्यक्तिको शारीरिक र मानसिक स्वास्थ्यको उच्चतम प्राप्य स्तरको उपभोग गर्ने अधिकार स्वीकार गर्दछन् ।

जनसंख्या र विकास सम्बन्धि कायरो घोषणाको कार्ययोजना	दिगो आर्थिक बृद्धिको प्रवर्द्धन मार्फत जानकारी, शिक्षा, सीप विकास, रोजगारीका अवसर र प्रजनन् स्वास्थ्य लगायत परिवार नियोजन र यौन स्वास्थ्य सेवामा पहुँच बढाउने
सिड समितिको सुझाव नं १२.२, १२.३ र १२.४	<ul style="list-style-type: none"> सम्पूर्ण परिस्थितिमा गर्भपतनलाई अपराध नमान्ने, जबर्जस्तीकरण, हाडनाताकरण, शिशुलाई हुने गम्भीर अपाङ्गता, आमाको जीवनमा जोखिम हुँदाका अवस्थाहरूमा गर्भपतन वैधानिक हुने व्यवस्था थप गर्ने र कम्तिमा पनि आमाको स्वास्थ्यमा जोखिम भएको अवस्थामा गर्भपतनलाई वैधानिक बनाउने गरी सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकार सम्बन्धी ऐन संशोधन गर्ने । विश्वव्यापी आवधिक पुनरावलोकनका बखत गरिएका प्रतिबद्धताहरूको मर्म अनुरूप हुने गरी ग्रामीण र दुर्गम क्षेत्र लगायतका सम्पूर्ण महिलाहरू र बालिकाहरूको उच्च गुणस्तरीय र उमेर सुहाँउदा यौनजन्य र प्रजनन् स्वास्थ्य सेवामा पहुँच सुनिश्चित गर्न उपायहरू सुदृढ गर्ने र पर्याप्त स्रोत वितरण गर्ने; दलित, आदिवासी जनजाती महिला, अपाङ्गता भएका महिला, समलिङ्गी महिला, द्विलिङ्गी, पारलिङ्गी महिला तथा अन्तरलिङ्गी व्यक्ति, यौन कार्यमा संलग्न महिला र दुर्गम क्षेत्रका महिलाहरू विरुद्ध स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरूद्वारा भेदभाव अन्त्य गर्ने ।
चौथो विश्व महिला सम्मेलन (बेइजिङ घोषणा नं ३०)	शिक्षा र स्वास्थ्य सेवामा महिला र पुरुषको समान पहुँच र समान व्यवहार सुनिश्चित गर्ने र महिलाको यौन तथा प्रजनन् स्वास्थ्यको साथै शिक्षामा सुधार गर्ने ।
दिगो विकासको लक्ष्य नं ३	स्वस्थ जीवन सुनिश्चित गर्ने र सबै उमेरका सबै मानिसको कल्याणको प्रवर्द्धन गर्ने ।
दिगो विकासको लक्ष्य नं ५ र उपलक्ष्य ५.६	लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने र सबै महिला तथा किशोरीको सशक्तिकरण गर्ने । जनसंख्या र विकास सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन र बेइजिङ प्लेटफर्म फर एक्शन र तिनीहरूको समीक्षा सम्मेलनको नतिजाहरूमा सहमति जनाए अनुसार महिला तथा किशोरीको यौन र प्रजनन् स्वास्थ्य र प्रजनन् अधिकारहरूमा विश्वव्यापी पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

माथि उल्लिखित सबै प्रावधान र सिफारिसहरूको कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकारले प्रतिबद्धता जनाएको छ । यी प्रावधानहरूलाई घरेलु कानूनमा प्रतिबिम्बित गर्दै कार्यान्वयन गरेमा मात्र हामीले चाहेको जस्तो महिला तथा किशोरीहरूको यौन अधिकार सुनिश्चित हुन सक्दछ । संविधानको धारा ३५ मा स्वास्थ्य सम्बन्धी हक अन्तर्गत प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ र कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट वञ्चित गरिने छैन भनी उल्लेख गरेको छ । त्यसैगरी धारा ३८ (२) मा महिलाको हक अन्तर्गत प्रत्येक महिलाको सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी हकको सुनिश्चितता गरेको छ । नेपाल सरकारले अहिले केहि प्रगतिशील कानून निर्माण गरेको छ । यो अवस्थामा, भएका कानूनको कार्यान्वयन र अन्य आवश्यक नीतिगत पैरवीको लागि माथि उल्लिखित अन्तर्राष्ट्रिय प्रावधानहरूलाई पैरवीको औजारको रूपमा प्रयोग गर्दै समुदाय स्तरबाटै समाज रुपान्तरणको आधार निर्माण गर्नु पर्दछ ।

“हाम्रो शरीर हाम्रै हो”

“एकल होस् वा दम्पति : कृत्रिम गर्भधारणमा सबैको समान पहुँचको अधिकार”

WOREC

Balkumari, Lalitpur, Nepal

PO.Box: 13233, Kathmandu, Nepal

Hotline: 16600178910, 16602152000

Email: ics@worecnepal.org

CENTER *for*
REPRODUCTIVE
RIGHTS

